

AZ EGYÜTTMŰKÖDÉS ALFÁJA A NATO-BAN

Csabai György¹

" A többnemzetiségű katonai erők műveletei úgy békében, mint váltságban és háborúban közös koncepciót, tervezést, végrehajtást, támogatást és adminisztrálást igényelnek.

Ezért a szövetséges katonai erők mindenfajta tevékenységét hatékonyan segítheti a közös szabványok, az új fogalmak bevezetése és intézményesített használata."

(A szerző)

A szerző a NATO csatlakozásra való felkészülés időszakában olyan időszerű és összetett kérdésekre irányítja az olvasók figyelmét mint a NATO szabványosítás szintjei, fogalmai, azután a szabványosítás céljai, alapelvei, majd a csoportosítások szabályai és befejezésül a szakterminológia használatával kapcsolatos tapasztalatok és teendők. A témakör az újdonsága következtében még nem tekinthető kiforrottnak, de az eddigi eredmények biztatóak. A kérdéskör megismeréséhez és tisztázásához ezen tanulmány nagyban hozzájárulhat, segítheti az ezzel kapcsolatos feladatok megfogalmazását, megvalósítását és netán intellektuális vitára is készíthet, hiszen a NATO-ban az együttműködés alfája a szabványosítás.

Az Észak-atlanti Szerződés Szervezetébe tömörült országok korán felismerték a nemzeti katonai védelem gyengeségeit és éppen ezért törekedtek és ma is törekednek a kollektív katonai együttműködés által nyújtott összes előnyök kiaknázására. Ugyanis a hidegháborús évek ez irányú tapasztalatai alátámasztják azt, hogy a különböző nemzeti képességek és lehetőségek egy "közös mechanizmusban" történő felhasználásuk együtt jár politikai, gazdasági, környezetvédelmi, katonai és más jellegű hozadékokkal. Azonban mindezekhez szükség van

---

¹ Dr. Csabai György alezredes, ZMNE Stratégiai és Védelmi Kutató Intézet főmunkatársa

egy olyan kollektív együttműködési szintre, amelybe beletartoznak az olyan tényezők, mint a közös gondolkodásmód, az összehangolt cselekvés és az egymás támogatása. Az ilyen új típusú együttműködés jól demonstrálja a politikai értékeket, érdekeket, valamint a szolidaritást is. Ezért a Szövetség az együttműködés kérdéseinek feldolgozására különböző szervezeteket hozott létre. Ezek a hivatalok foglalkoznak az együttműködés kérdéskörének szabványosításával, a megállapodások különböző okmányokban történő rögzítésével, és azok állandó felülvizsgálatával. Ezek után ha feltesszük a kérdést, hogy mit is jelent a Szövetségen belüli szabványosítás, akkor a válasz a következő lehet. "A Szövetségen belüli szabványosítás tulajdonképpen egy olyan egységesítési folyamatnak tekinthető, amely foglalkozik a hadművelet, az anyagi eszközök és az adminisztráció igen bonyolult és összetett kérdéskörével kapcsolatos koncepciókkal, doktrínákkal és eljárási módszerekkel. Az elfogadott szabványosítás szintje növekvő sorrendben az alábbiak: (1) a kompatibilitás, (2) az interoperabilitás, (3) a csereszabotosság és végül (4) az egységesség. Idézve a NATO Target Force Proposals (magyarul a NATO *Ajánlások a Cél Erőkre*) című anyag *Kitöltési útmutatóját, a következő szabványosítási terminológiák és definíciók alkalmazhatók a szabványosítás fokának megítéléséhez:*

1.) *Kompatibilitás:* a felszerelések vagy anyagok azon képessége, hogy ugyanabban a rendszerben vagy környezetben egymás nélkül létezzenek avagy működjenek.

2.) *Interoperabilitás:* a rendszerek, egységek vagy erők azon képessége, hogy biztosítsák és/vagy elfogadják azokat a szolgáltatásokat, amelyek lehetővé teszik a hatékony műveleti együttműködést.

3.) *Csereszabotosság:* az az állapot, amikor két vagy több dolog olyan működési és fizikai jellegzetességekkel rendelkezik, hogy azok teljesítőképeségben és tartósságban egyenértékűek, valamint egymással kicserélhetők.

4.) *Egységesség:* megvalósul az egyének, a szervezetek vagy a nemzetek csoportjai által alkalmazott közös doktrínák, eljárások vagy felszerelések használata során.

A szabványosítás céljai és alapelvei

A Szövetségben folyó szabványosításnak katonai vonatkozásban kettős célja van. Az **egyik cél** szerint fokozni kívánják a hadműveleti eredményességet. A **második cél** elérésével pedig növelni akarják a rendelkezésre álló erőforrások felhasználásának hatékonyságát. Az Észak-atlanti Tanács 1991 november 7-8-i római találkozóján elfogadta az új katonai stratégiai (avagy hadászati) koncepciót, amely szerint a Szövetség új haderő struktúrájában a kulcsfontosságú tényező (a multinacionális erők megalakítása) következtében elengedhetetlenül szükséges a doktrína és az eljárási módszerek egységessége, továbbá a kommunikációs és információs rendszerek és a kapcsoló szövetséges eszközök interoperabilitása, valamint az anyagi eszköz készletek csereszabatossága. Szükségesnek tartom kihangsúlyozni azt, hogy mivel a védelmi iparok az egyes tagországok nemzetgazdaságának részei és ebből fakadóan a Szövetség ez irányú szabványosításban történő előrehaladása a tagnemzetek politikai és gazdasági akaratától függ.

A Szövetség a következő hat alapelvet alkalmazza szabványok vonatkozásában:

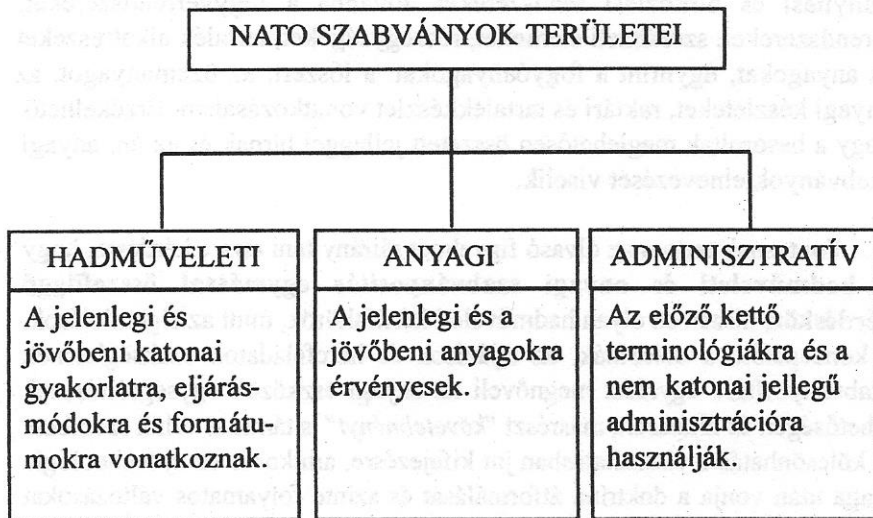
- az első:** az alkalmazási területek,
- a második:** a nemzeti részvétel a ratifikálásban és bevezetésben,
- a harmadik:** a szabványosítás szintje,
- a negyedik:** a szabványügyi egyezmények alkalmazása,
- az ötödik:** az erőfeszítések egyeztetése és minimalizálása,
- a hatodik:** a közös vagy egységes terminológia kialakítása, jóváhagyása és elfogadása.

Az előbb felsorolt alapelvekből adódóan a következő általános érvényű és a jövőben is felhasználható részkövetkeztetések. A NATO-ban folyó minden tevékenység esetében figyelembe kell venni a hatályos szabványokat. A szabályok elfogadása és alkalmazása a tagnemzetek elkötelezettségén és önkéntességén alapul. A Szövetség katonai erői számára a szokásosan megkövetelt szabványosítás minimális szintje az interoperabilitás. Továbbá a Szövetség a "létező" polgári és katonai szab-

ványokat használja mindenütt, ahol csak lehetséges. Az erő kifejtéseket redukálják a konzultációk, információ cserék növelésével és a meglévő NATO terminológiák használatával.

A NATO szabványok felosztása

Ahogy korábban említettem, a NATO szabványok kiterjednek valamennyi területre, de előfordulhat az is, hogy néhány szabványt több területen alkalmaznak. Általánosan bevett gyakorlat alapján a NATO szabványok feloszthatók három fő területre, ezért beszélhetünk hadműveleti, anyagi és adminisztratív szabványokról. A felosztás és az alaprendeltetést a következő ábra szemlélteti:

Abból a tényből kell kiindulni, hogy a Magyar Honvédségben, illetve jogelődjénél a Magyar Néphadseregben a szabványokat csak technikai, műsza-

ki, illetve anyagi vonatkozásban használták. Ezzel egyidőben a harci okmányok vonatkozásában a Törzsszolgálati utasítás a különféle harcszabályzatok előírássai érvényesültek. *Az átállás miatt szükségesnek tartom a NATO csatlakozás előestéjén az érvényes felosztás tartalmi vonatkozásainak részletezését.*

Az **első csoportba** azokat a szabványokat sorolják, amelyeknek a jelenlegi és jövőbeni katonai gyakorlatra, eljárási módszerekre és formátumokra vonatkoznak. Ezek alkalmazhatók a koncepciókra, a doktrínákra, a logisztikára, a technikára, a kiképzésre, az egyes szervezetekre, a jelentésekre, a formanyomtatványokra, a vázlatokra és térképekre. Ezeket együttesen hadművelési szabványok elnevezéssel illetik.

A **második csoportba** azokat a szabványokat sorolják, amelyek a jelenlegi és jövőbeni anyagok jellegét befolyásolják, idesorolva a távközlést, az adatfeldolgozást és az elosztást. Ez a terület ugyancsak felöleli a gyakorlati termelési kódokat és az anyagok specifikációját. Ez esetben az anyagokhoz sorolják a komplett rendszereket, beleértve a vezetési, irányítási és hírközlési rendszereket, továbbá a fegyverrendszereket, alrendszereket, szerkezeti elemeket, részegységeket, tartalék alkatrészeket és anyagokat, úgymint a fogyóanyagokat: a lőszert, az üzemanyagot, az anyagi készleteket, raktári és tartalékkészlet vonatkozásában. Érzékelhető, hogy a besoroltak meglehetősen összetett jelleggel bírnak és az ún. anyagi szabványok elnevezését viselik.

Fontosnak tartom az olvasó figyelmét ráirányítani arra a kérdésre, hogy a **hadművelési és anyagi szabványosítás egymással összefüggő kérdéskör**, hiszen az olyan hadművelési kérdéskörök, mint az elgondolások, a koncepciók, a doktrínák, az eljárások és harcfeleltetések szükségletének szabványosítása egyrészt megnöveli az anyagi eszközök egységesítésének lehetőségeit és kilátásait, másrészt *"követelményt"* is támaszt velük szemben. A kölcsönhatás a visszahatásban jut kifejezésre, amikor is az új technológia maga után vonja a doktrína átformálását és szinte folyamatos változásokat idéz elő a hadművelési eljárási módszerekben. Ez a hadügyi forradalom jellemző hatása. *Az anyagi eszközök szabványosításának előnyei és új hozadéka a hadművelési kérdések összehangolása útján és révén vállalható érezhetővé:* békében, válságban és háborúban. Figyelembe veendő még az is hogy a Szövetség a hadművelési szabványosítás révén a szövetséges és a békepartner katonai erők hadművelési interoperabilitásnak fokozása

érdekében előtérbe helyezi az ún. egységes koncepciók, doktrínák, eljárási módszerek vagy formátumok használatát. Ugyanakkor az anyagi eszközök szabványosítási céljai tekintetében a kompatibilis, interoperabilis, csereszabatos vagy egységes anyagi eszközöknek a kifejlesztésére és beszerzésére törekszik, mind a szövetséges erők, mind a békepartner erők számára.

A NATO Szabványosítási Szervezet (NSO) felügyeli a szabványosítási folyamatot. A Katonai Szabványügyi Hivatal (Military Agency for Standardization) foglalkozik a hadműveleti szabványosítás általános kérdéseivel, míg a Nemzet Fegyverzeti Igazgatók Értekezlete (Conference National Armaments Directors)) felelőssége az anyagi szabványosítás. Természetesen a hadműveleti és az anyagi szabványosítási problémáival más NATO szervek is foglalkoznak, köztük a NATO Logisztikai Vezetők Értekezlete (SNLC), a NATO Csővezeték Bizottság (NPC), a Nemzetközi Katonai Törzs osztályai (IMS) a NATO Szabványosítási Bizottság (NCS), a NATO Szabványosítási Iroda (ONS), stb. Hazai vonatkozásban megemlítjük, hogy a doktrínális kérdésekkel a Védelmi Tervezési Főcsoportfőnökség együttműködési és doktrínális osztálya foglalkozik.

A **harmadik csoportba** pedig azokat a szabványokat sorolják, amelyek egyrészt a hadműveleti és az anyagi területekre vonatkozó kifejezésekkel foglalkoznak, másrészt pedig megkönnyítik a Szövetség nem katonai típusú adminisztrációját.

Ilyenek például a különböző statisztikai (létszám, pénzügyi, gazdasági, stb.) jelentések.

Ezen kérdéskör lezárásához tartozik még egy megjegyzés, mégpedig az, hogy a NATO dokumentumok megértését jól segítik a szabványosított terminológiák, azaz szakkifejezések, amelyek megtalálhatók a Honvéd Vezérkar Euro-atlanti Integrációs Munkacsoport által kiadott *"NATO szakkifejezések és meghatározások szógyűjteményében"*, amely folyamatos karbantartásra, frissítésre szorul.

A NATO szabványokat - szintek szerint csoportosítva és az egyes fogalmakkal párosítva - bemutatom az *1.sz. mellékleten*.

NATO SZABVÁNYOK
(SZINTEK ÉS FOGALMAK)

1. számú melléklet

HADMŰVELETI, ANYAGI ÉS ADMINISZTRATÍV SZABÁLYOK SZINTJEI

EGYSÉGESSÉG (Igen nehéz elérni)

(Például a NATO országok légierői 23 vadászgép típust tartanak rendszerben.)

CSERESZABATOSSÁG
(Egymás közti kicsérélhetőség.)

Közös eljárások
a felszerelés
vagy a doktrina
terén

INTEROPERABILITÁS
(elérendő az új tagoknál kb. 10 év.)

Az eszközök képessége
a cserélhetőségre,
módosítás nélkül.

KOMPATIBILITÁS
(Kevésbé nehéz elérni
és minimális szint)

Képesség arra, hogy
szolgáltatást nyújtsanak,
illetve fogadjanak el egymástól.

Képesség az ugyanazon
környezetben való
működésre az egymásra
való zavaró hatás

A szabványosítási terminológia használatáról

A volt Varsó szerződésben kompatibilitás helyett technikai műszóként az egyenszilárdságot használták a közös haditechnika és fegyverzet miatt. Az átmenet idején a NATO szabványok használatával kapcsolatosan felvetődik egy sor tisztázásra váró kérdés. Például itt van a legelső szintet meghatározó "kompatibilitás" kifejezés alkalmazása. Az Idegen Szavak és Kifejezések Kéziszótára (Bakos Ferenc, Akadémiai Kiadó, Budapest) a 410. oldalon azt írja, hogy a "*kompatibilis lat. el. 1. biol. a szervezetbe való beépülésre alkalmas, nem kilökődő 2. nyelvt. összeférhető, szó szerkezetben összekapcsolható 3. inf. minden lényeges alkatrészben azonos felépítésű és ezért csatlakozható*". Ezután a kompatibilitást a következőképpen adja meg, "*kompatibilitás lat.el. valaminek kompatibilis volta*". Az Angol - Magyar Kéziszótár (Főszerkesztő: Országh László, Akadémiai Kiadó, Budapest) a "*compatibility*"-t mindössze az "*összegezhetőség, összeférhetőség*" szavakkal jelöli. Az eltérések szembeűnőek. Az értelmezést tovább megnehezíti a Honvédelmi Minisztériumnak az Interneten található ún. "*NATO-fogalmak, kifejezések*" alig több, mint egy oldalas közleménye. A bemutatott négy szint (kompatibilitás, interoperabilitás, felcserélhetőség és azonosság) valójában azt sugallja, hogy ez esetben "mintha csak" logisztikai szabványokról esne szó. Azonban az egyes szintek fogalmi tartalmában benne találhatók úgy a hadműveleti, mint az adminisztratív szabványok elemei is. Kimondottan katonai szempontból Végh Ferenc vezérezredes, a Magyar Honvédség Vezérkari Főnöke, Parancsnoka a "*A NATO felé vezető út*" című tanulmányában (amely megjelent az Új Honvédségi Szemle 1996. évi 10. számában) a NATO csatlakozások érdekében felsorol hat kritériumot. A hatodik kritériummal kapcsolatban megállapítható, hogy a haderő átalakítása során kiemelten kezeljük az euro-atlanti integrációs szándékoknak megfelelő rendszer kiépítését. Az elsőrendű célként meghatározott szellemi kompatibilitás és interoperabilitás elérése érdekében, a Honvéd Vezérkar keretében ideiglenes munkacsoport alakult a szabályzatok, a törzsmunka és a kiképzés harmonizációjával kapcsolatos feladatok kidolgozására. "*Később a szerző megemlíti a kérdéskörön belüli a NATO - együttműködésre kijelölt egységek és objektumok körét, a légtérelenőrzés és légvédelem technikai kompatibilitását és a STANAG (NATO-szabványok) előírásainak folyamatos figyelembevételét. Majd a szerző azt írja a 11. oldalon, hogy "...meg kell teremteni*

a haderő szellemi, strukturális és alkalmazási kompatibilitásnak a legfontosabb feltételeit." A Hülvely - Praveczi szerzőpáros (a Kompatibilitás, interoperabilitás ... és társaik című közös tanulmányukban, amely megjelent az új Honvédségi Szemle 1997. évi 4. számában) javasolta a fenti idézetéből a kompatibilitást elhagyni és alatta tisztán interoperabilitást érteni.

A haderő szellemi, strukturális és alkalmazási kompatibilitásnak elméleti kérdéseit, valamint repülő- és légvédelmi csapatok kompatibilitásának gyakorlati problémáit érzékletesen taglalja Tatorján István a *"Néhány gondolat a repülő- és légvédelmi csapatok NATO kompatibilitás lehetőségeiről"* szóló tanulmányában. (A tanulmány megjelent a *Nemzetvédelmi Egyetem Közlemények 1997. 1. évfolyam 1. számában.*) Megjegyzendő, hogy a nyelvi felkészítés és vizsgáztatás is az elfogadott szabványok szerint történik a NATO tagországokban.

A kompatibilitásról áttérve az interoperabilitásra, két tényre hívom fel az olvasók figyelmét. Az egyik szint az interoperabilitást a NATO-ban minimális szabványosítási szintnek tartják. A másik pedig az, hogy a *"Tanulmány a NATO bővítésről"* (megjelent 1995. szeptemberében) a 45/h pontjában a következőket rögzíti:

"Interoperabilitás. Az új tagokkal szemben elvárás, hogy minden erőfeszítést tegyenek meg a NATO interoperabilitási normáinak való megfelelés érdekében, különösen a vezetési, irányítási és hírközlő eszközök tekintetében. Bizonyos kiválasztott területeken az új tagoknak át kell venniük a NATO szabvány szerinti hadműveleti eljárásokat, beleértve a nemzeti parancsnokságokat is." A már idézett HM NATO-fogalmak, kifejezések Interneten közzétett közleménye a fenti elvárás és az ismert fogalom ellenére az interoperabilitást leszűkíti az üzemanyagok és töltőberendezések használatára, más alakulatok üzemanyaggal való ellátására. Az értelmezést megzavarta az is, hogy a SVKI gondozásában 1997-ben megjelent Logisztikai Kézikönyvben (102. oldalon) a szabványosítási szintet *"csökkenő"* sorrendben közölték *"növekvő"* sorrend helyett.

A szerző az anyagi szabványok vonatkozásában az interoperabilitást akkor tekinti optimálisnak, ha az érintett konkrét rendszereket már úgy tervezték, hogy azokat majd együtt lehessen működtetni. Emiatt az intero-

perabilitás annál alacsonyabb értékű, minél több különálló mód, módszer, forma, stb. található a működő rendszerekben, hiszen azok pedig gyakran komplikálják, netán ellenállnak a normális műveletnek, illetve műveleteknek. A gyakorlati életben ilyenek lehetnek: a kommunikáció, az inkompatibilis adatkapcsolatok, a több mint azonos lőtávolság, az eltérő átlagidő a javítások vonatkozásában. Az ideális állapot az lenne, ha mondjuk a harckocsiból, páncélozott harcjárművekről, vagy bizonyos típusú gépjárművekből egy fajta (közös) típus lenne mindegyikből, aminek egyenes következménye lenne az, hogy a fegyverzetekhez egyfajta lőszer, a motorok meghajtásához pedig egyfajta üzemanyagot lehetne (és kellene) felhasználni. Üzemanyag-ellátás vonatkozásában pedig kiemelt jelentőséggel bír a NATO üzemanyag-vezeték rendszere, amelyekhez polgári tárolók és finomítók is csatlakoztathatók.

A NATO a Tervezési és Felülvizsgálati Program (PARP = Planning and Review Program) interoperabilitási célkitűzései a Partnerség a Békéért programban például a harci repülőgépekre vonatkozó szabványosítási egyezmények és szövetséges technikai kiadványok a következők:

- **5.sz. Egyezmény:** A repülőgép földön történő üzemanyag feltöltése/leeresztése. STANAGs 3609, 3334, 7014.
- **8.sz. Egyezmény:** Az interoperabilitás a légi navigációs segítségnyújtásban. STANAGs 4278, 4324, 4430, 4373, 44533, ANP-1 (B).
- **10.sz. Egyezmény:** A hírszekötési eszközök interoperabilitása. STANAGs 5511, 5514, 4205.
- **9.sz. Egyezmény:** Repülőtéri eljárás mód (ok) egyöntetűsége (AAP-4).
- **19.sz. Egyezmény:** Barát vagy ellenség rendszerű repülőgép azonosítás STANAG-41993.

A NATO szabványok hazai elterjesztésében a HM hadművelleti, anyagi és adminisztratív szervei, hivatalai és intézetei igen sokat tehetnek. A szakmai vezető szerveken túl e kérdésben nagy feladat hárul a Haditechnikai Intézetre.

Összefoglalásul kimondható az, hogy a NATO szabványosítási politikájának az a célja, hogy ösztönözze a nemzeteket és a NATO hatóságokat arra, hogy közös koncepciókat, -doktrínákat, -eljárásokat, -kritériumokat és -tervezést fejlesszenek ki, egyezzenek meg azokban, annak érdekében, hogy a kompatibilitás, az interoperabilitás, a csereszabotosság és az egységesség leghatékonyabb szintjeit ériék el és tartsák fenn a műveletek, az anyagok és az adminisztráció terén. Ez vonatkozik a csatlakozásra váró országok haderőire is.

Új feladatok meghatározása során a HM-ben és a Vezérkarban ki kell alakítani a témafelelősöket és csatlakozni szükséges az illetékes NATO bizottságokhoz.

Befejezésül megemlítem, hogy a szerző a tanulmány megírása előtt áttanulmányozott számos hazai és külföldi írást, kézikönyvet, újságcikket. A témakör feldolgozásának különböző szakaszaiban konzultációkat folytatott a tárca, a vezérkar és az euro-atlanti munkacsoport vezető és beosztott tagjaival, továbbá a ZMNE számos tanszékvezetőjével, tanárával és más kutatókkal, miért ezúton is kifejezi köszönetét.

Felhasznált irodalom:

- 1) *Végh Ferenc*: A NATO felé vezető út ÚHSZ 1996/1.
- 2) Tanulmány a NATO bővítésről Brüsszel, 1995.09.28. (Fordítás).
- 3) NATO Szakkifejezések és meghatározások szógyűjteménye, AAP6 HV EAMCS, Budapest, 1997.
- 4) NATO Logisztics Handbook Brüsszel, April 1994.
- 5) *Idegen Szavak és Kifejezések Szótára* Akadémiai Kiadó, Budapest, 1997.

- 6) *W.G.Pagonis és J. Ireland: A logisztika szabványosítása, Military Review, 1994. 2. szám.*
- 7) Angol - Magyar Kéziszótár Akadémiai Kiadó, Budapest 1997.
- 8) NATO - fogalmak, kifejezések (Beszéljünk "NATO-ul" Interneten, HM közlés.
- 9) A Haderőreform. A Honvédség átalakításának és modernizálásának aktuális kérdései. Hadtudományi Tájékoztató 1996/3.
- 10) *Hülvely Lajos - Praveczi Zoltán: Kompatibilitás, ÚHSZ 1997/4.*
- 11) NATO Kézikönyv SVKI 1997.
- 12) *Szabó Iréne: Hadsereg átalakítás után, Beszélgetés Végh Ferenc altábornaggyal Népszava 1997. dec. 23.*
- 13) Atlanti készülődés a 150 éves honvédségnél, magyar katonák a "Lámpás fényében". Magyar Nemzet, 1998. jan. 06.
- 14) *Dr. Csabai György: A Magyar Köztársaság katonai biztonságának és védelmének alapvető és időszerű kérdései. Bolyai Szemle 1996. V/1. szám.*
- 15) *Dr. Csabai György: A multinacionális NATO-erők logisztikai támogatása Hadtudomány 1994. 3.szám.*
- 16) NATO Logisztikai Kézikönyv SVKI 1997.
- 17) NATO Logisztikai Kézikönyv Logisztikai Főcsoportfőnökség, 1998.
- 18) *Tatorján István: Néhány gondolat a repülő- és légvédelmi csapatok NATO kompatibilitása lehetőségeiről. Nemzetvédelmi Egyetemi Közlemények 1997. 1.évfolyam 1.sz.*
- 19) Die Streitkräfte der NATO auf dem Territorium der BRD Auflage, Berlin 1984.